

JUHENDMATERJAL LIIGI KAITSE TEGEVUSKAVA KOOSTAMISEKS

Tellija: Keskkonnaministeerium

Täitja: MTÜ Põhjakonn

Tallinn 2011

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. SOOVITUSI JA ÜLDISEID PÕHIMÕTTEID LIIGI KAITSE TEGEVUSKAVA KOOSTAMISEL	4
2. LIIGI KAITSE TEGEVUSKAVA STRUKTUUR	5
2.1. Tiitelleht ja sissejuhatus	5
2.2. Liigi bioloogia, levik ja arvukus	5
2.3. Ohutegurid	7
2.4. Kaitse eesmärgid	8
2.5. Liigi soodsa seisundi saavutamiseks vajalikud meetmed, nende eelisjärjestus ning teostamise ajakava	9
2.6. Eelarve	13
3. KASUTATUD PÕHIALLIKATE LOEND	13
4. LISAD	14

SISSEJUHATUS

Liigi kaitse tegevuskava on liigi säilimiseks ja selle soodsa seisundi tagamiseks või saavutamiseks vajalike tegevuste eelisjärjestatud rakendusplaan. Tegevuskava alusel toimub ka kaitsealuse liigi isendite elutingimuste sihipärane parandamine.

Liigi kaitse tegevuskava koostatakse vastavalt Looduskaitseseaduse § 49 lõikele 1:

- I kaitsekategooria liigi kaitse korraldamiseks;
- liigi soodsa seisundi tagamiseks, kui liigi teadusinventuuri tulemused näitavad, et seni rakendatud abinõud seda ei taga;
- liigi soodsa seisundi tagamiseks kui seda nõuab rahvusvaheline kohustus.

Liigi kaitse tegevuskava koostamisprotsess koosneb järgmisest etappidest:

- tegevuskava eelnõu koostamine;
- tegevuskava eelnõu retsenseerimine;
- tegevuskava eelnõu kaitsmine Keskkonnaministeeriumi liigi tegevuskavade komisjonis;
- tegevuskava kinnitamine keskkonnaministri poolt;
- tegevuskava avalikustamine Keskkonnaministeeriumi kodulehel.

Liigi kaitse tegevuskavade koostamise juhendmaterjal käsitleb kõigist ülalloeletud koostamisprotsessi etappidest üksnes tegevuskavade koostamise etappi. Juhendmaterjal esitatakse nõudeid ja soovitusi liigi kaitse tegevuskava koostamiseks ning täpsustatakse ja selgitatakse seadusest tulenevate tegevuskava peatükkide sisu. Juhendmaterjal annab täpsema ettekujutuse millest liigi kaitse tegevuskava koostamisel juhinduda, millistele aspektidele keskenduda ning millele tähelepanu pöörata.

Juhendmaterjali koostamises on osalenud mitmed Keskkonnaameti ja Keskkonnaministeeriumi spetsialistid: Ivar Ojaste, Merit Otsus, Üllar Rammul, Marika Erikson, Merike Linnamägi, Taimo Aasma, Agu Leivits, Leelo Kukk, Roland Müür, Kadri Alasi, jt ning erinevad liigiekspertid. Käesolev juhendmaterjal on pika protsessi lõpptulemus, mis koondab endas tegevuskava koostamise põhimõtteid ning struktuurilisi ja sisulisi täiendusi.

Juhendmaterjali koostamisel on muude materjalide hulgas kasutatud ka Keskkonnaministri poolt kinnitatud liigi tegevuskavasid, tegevuskavade lähteülesandeid, koosoleku protokolle jms.

1. SOOVITUSI JA ÜLDISEID PÕHIMÕTTEID LIIGI KAITSE TEGEVUSKAVA KOOSTAMISEL

1.1. Etapiline koostamine

Tegevuskava koostamise planeerimisel võib ilmned, et kaitsealuse liigi leviku ja/või seisundi (sh ohutegurite) kohta Eestis on vähe andmeid või on need andmed lünklikud, mistõttu on raske liigi soodsa seisundi saavutamiseks vajalikke kaitsekorralduslikke tegevusi planeerida. Seetõttu võib tegevuskava koostamine vajadusel toimuda kahe etapina (kestvusega nt 2 aastat): I etapp (1. aastal) liigi inventuuri tegemine ning levikuandmete täiendamine; II etapp (2. aastal) tegevuskava koostamine.

1.2. Liigi kaitse tegevuskava kestvus

Enamus praegu kehtivatest liigi kaitse tegevuskavadest on koostatud teatud perioodiks (nt viieks või seitsmeks aastaks), mistõttu võib tekkida olukord, kus tegevuskava lõppedes ei jõuta jätkukava kinnitada ning liigi kaitse korraldamisse võib seetõttu lünk tekkida. Sellise olukorra ärahoidmiseks koostatakse edaspidi liigi tegevuskavad tähtajatult, planeerides kaitse-eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused viieteistkümneks ning tegevuste täitmise eelarve järgneviks viieks aastaks. Viieaastase perioodi lõppus toimub kaitsekorralduslike tegevuste tulemuslikkuse analüüs, mille korraldab Keskkonnaamet. Liigi seisundit hindab vastava liigirühma ekspert ning arvet liigikaitse tegevuste elluviimise üle peab Keskkonnaamet. Vastavalt tegevuskava tulemuslikkuse analüüsile täiendatakse vajadusel olemasolevat tegevuskava ning planeeritakse liigi kaitsekorralduslikud tegevused koos eelarvega järgmiseks viieks aastaks (koostatakse jätkukava).

1.3. Kokkuvõtte lisamine

Liigi kaitse tegevuskava algab tiitellehe, sisukorra ning sissejuhatusega, millele peab järgnema 1–2 leheküljeline kokkuvõte. Kokkuvõttes antakse lühiülevaade liigi levikust ja seisundist Eestis, peamistest ohuteguritest, kaitse eesmärkidest, liigi soodsa seisundi tagamise tingimustest, vajalikest kaitsekorralduslikest meetmetest (tuues välja prioriteedid), tegevuste üldmaksumusest ning oodatavast tulemusest. Sellise kokkuvõtte lisamine võimaldab vajadusel tegevuskavast kiiresti põhjaliku ülevaate saada.

1.4. Jätkukava

Juhul kui on tegemist liigi kaitse tegevuskava jätkukavaga, peab see sisaldama eraldi peatükki tegevuskava eelmise perioodi täitmise kohta koos tulemuste kokkuvõtete (sh sisuliste) esitamisega ja selle tulemuslikkuse analüüsi. Juhul kui mõni meede on rakendamata või ei olnud meetme rakendamine tulemuslik, tuua välja põhjused.

1.5. Nõuded tegevuskava vormistamisel

Liigi kaitse tegevuskava soovitatav maht võiks (olenevalt liigist) olla 20-30 A4 lehekülge (antud piirang ei rakendu liigirühma kavale). Liigi kaitse tegevuskava esitatakse doc failina. Teksti formaat peab olema *Times New Roman* ning fondi suurus 12. Tekst peab olema ilma reavahedeta ning joondatud mõlema serva järgi. Tabelite pealkirjad on tabeli päises ja jooniste allkirjad joonise jaluses. Täpsemad nõuded on esitatud lisas "Nõuded liigi tegevuskava vormistamisele".

2. LIIGI KAITSE TEGEVUSKAVA STRUKTUUR

Liigi kaitse tegevuskavade põhistruktuur on kindlaks määratud Looduskaitseaduse § 49 lõikes 2, mille alusel peab tegevuskava sisaldama:

- andmeid liigi bioloogia, arvukuse ja leviku kohta;
- liigi ohutegureid;
- kaitse eesmärgid;
- liigi soodsa seisundi tagamise tingimusi;
- liigi soodsa seisundi saavutamiseks vajalike meetmete eelisjärjestust ning nende teostamise ajakava;
- kaitse korraldamise eelarvet.

2.1. Tiitelleht ja sissejuhatus

Liigi kaitse tegevuskava tiitellehele tuleb märkida millise liigi tegevuskavaga on tegemist (sh liigi ladina keelne nimetus), lisada liiki iseloomustav foto (10x7,5 cm, resolutsioon 250dpi), vajadusel ka kava koostamist toetanud rahastajate logod. Tiitellehele ei lisata tegevuskava koostaja nime ega koostamise aastat. Sissejuhatus (maksimaalselt 1 lk) annab lühipõhjenduse, miks konkreetsele liigile kaitse tegevuskava koostamist vajalikuks peetakse. Lisaks tuuakse välja mõningaid olulisi aspekte liigi ja/või tegevuskava kohta. Sissejuhatuses tuuakse ära ka tegevuskava (eelno) koostaja (eksperdi nimi, ühingu või organisatsiooni nimetus) ning tegevuskava koostamise rahastaja.

2.2. Liigi bioloogia, levik ja arvukus

2.2.1. Liigi bioloogia

Tegevuskavad, mille koostajateks on üldjuhul konkreetset liiki või liigirühma hästi tundvad eksperdid (ekspert), viiakse ellu enamasti Keskkonnaameti regioonide spetsialistide poolt, kes iga konkreetset liiki, selle sigimiseärasusi, elupaiganõudlust jms ei pruugi tunda. Seetõttu on väga oluline, et liigi bioloogia peatükis oleks ülevaatlik, kuid mitte üleliia detailidesse laskuv, lühikirjeldus liigi ökoloogiast, paljunemisbioloogiast (sh nt sigimiskäitumisest, seemnete idanemisvõimest), sesoonsetest iseärasustest (nt talvitumine, ränded) ja toitumisest.

Liigile oluliste elupaiganõuete kirjeldamisel tuleb lähtuda teaduslikest allikatest ja/või seni avaldamata andmetest, millele vastavalt tekstis ka viidatakse. Muuhulgas tuleb esitada võimalikult täpseid, kaitsekorralduslikult olulisi arvandmeid (nt liiki limiteerivad elupaigaomadused, asustatud elupaigalaikude pindala, substraatide omadused jms), mis võimaldavad anda esialgseid hinnanguid alade sobivuse kohta konkreetsele liigile. Lisaks on oluline täpsustada kas nimetatud faktimaterjal pärineb Eestist või mujalt. Samuti tuleb viidata eksperdi arvates kaitsekorralduslikult olulistele nüanssidele liigi ökoloogias, mida veel ei teata, kuid oleks vajalik edaspidi uurida.

2.2.2. Ülevaade uuringutest ja inventuuridest

Alapeatükis tuleb esitada loetelu viimase viie aasta jooksul läbi viidud olulisematest liigi uuringutest, inventuuridest ja/või liigikaitsealistest projektidest (nt KIK, LIFE, RTF, Interreg jt). Oluline on välja tuua uuringute peamised, liigikaitsega seonduvad tulemused. Juhul kui liigi leviku kohta on vähe andmeid või on levikuandmed väga lünklikud, peaks tegevuskava koostamine sisaldama ka liigi inventuure (välitöid), mis võimaldavad täpsustada levikut, hinnata asurkondade seisundit ning asurkondi mõjutavaid ohutegureid. Inventuuride tulemused vormistatakse Keskkonnaregistrisse esitamiseks vastava tabeliformaadi kohaselt, mis on allalaetav interneti aadressilt: <http://loodus.keskkonnainfo.ee/webeelis/infoleht.aspx?type=artikkel&id=299174993>.

2.2.3. Levik ja arvukus

Selles alapeatükis esitatakse liigi levikuandmed ning arvukuse- või sagedushinnang Eestis, tuues välja ka siinsed liigi leviku geograafilised iseärasused. Lisaks Eestile on oluline esitada liigi levik, leviku trend ning liigi arvukuse trend (olenevalt liigist) kas kogu maailma, Euraasia või Euroopa kohta. Sellise lisainfo esitamine on oluline liigi üldise seisundi mõistmiseks (nt kas tegemist on liigiga, kes on ohustatud ainult Eestis või liigiga, kelle arvukus on kogu levila ulatuses langustrendis). Liigi levik (nii maailmas kui Eestis) võiks olla esitatud levikukaardina. Levikukaart tuleb esitada Eesti kontuuril A5 formaadis. Detailsemad levikukaardid, kui need osutuvad tegevuskavas vajalikeks, esitatakse lisadena.

Juhul kui on andmeid liigi ajaloolise leviku ning levikumuutuste kohta Eestis, tuleks ka see info peatükile lisada (nt tabeli või kaardina). Ajalooliste andmete esitamine võimaldab paremini mõista liigi asurkondades toimunud muutusi ja nende ulatust (vt must-toonekure, apteegikaani, kõre, euroopa naaritsa tegevuskavad).

Liigi teadaolevate leiukohtade jaotus tuleb esitada maaomandi lõikes (vt Tabel 1) ja kaitstavatel aladel paiknemise alusel (kaitstaval alal või väljaspool neid) Kaitstavatel aladel paiknemise jaotus tuleb esitada kaitstava ala tüüpide kaupa (Tabel 2) *Nende andmete saamiseks tuleks vajadusel teha päring Keskkonnateabe Keskusele.*

Tabel 1. Liigi leiukohtade jaotus maaomandi alusel

Maa omandivorm	Pindala (ha)	Osakaal (%)
Eramaa		
Riigimaa		
Munitsipaalmaa		
Jätakuvalt riigi omandis olev maa		

Tabel 2. Liigi leiukohtade jaotus kaitstavatel aladel paiknemise alusel

Kaitstav ala	Osakaal (%)
Kaitseala	
Hoiuala	
Püsielupaik	

Kui liigi seire toimub riikliku seire raames, esitatakse liigi levikut ja arvukust käsitlevas alapeatükis ka riikliku seire metoodika lühitutvustus, seiremahud ja seire tulemused.

2.2.4. Liigi kaitsestaatus ja senise kaitse tõhususe analüüs

Alapeatükis tuuakse välja liigi kaitsestaatus ning hinnatakse senise liigikaitse tõhusust. Esitatakse liigi kuuluvus:

- kaitsekategooriasse;
- punase nimistu kategooriasse (viimasest versioonist lähtuvalt).
- linnu- või loodusdirektiivi vastavatesse lisadesse;
- IUCN punase nimekirja kategooriasse.
- Berni, CMS, CITES konventsioonide lisadesse

Liikide puhul, kelle teadaolevate leiukohtade arv on 30 või alla selle, analüüsitakse iga leiukoha senist kaitsestaatus ja selle seisundit (kas ja milline on kaitsekord, milline on liigi seisund antud alal) ning tehakse vajadusel ettepanekud kaitsekorra tõhustamiseks. Esitada tuleb ainult faktipõhine materjal ning andmete puudumisel tuleb läbi viia inventuur.

Kui liigi teadaolevate leiukohtade arv ületab 30, siis hinnatakse üldist olukorda liigi kaitse korraldamisel, pöörates erilist tähelepanu püsielupaikade moodustamise vajadusele ning nende valikukriteeriumitele, samuti liigi soodsa seisundi tagamise tingimustele.

Kui liigi kaitseks on moodustatud või moodustamisel püsielupaigad, siis tuleb anda ülevaade iga püsielupaiga seisundist (esitatakse ainult faktipõhine materjal). Kui liigi kaitseks moodustatud püsielupaiku on üle 30, antakse ülevaade nendest, mille olukord on kriitiline või halvenev.

Juhul, kui liigi tegevuskava koostava eksperdi käsutuses on täiendavaid andmeid liigi leiukohtadest, mis ei kajastu Keskkonnaregistris tuleb leiukohtade andmed vormistada esitamiseks Keskkonnaregistrisse, vastava tabeliformaadi kohaselt (allalaetav interneti aadressilt:

<http://loodus.keskkonnainfo.ee/webeelis/infoleht.aspx?type=artikkel&id=299174993>) ning lisada tabel elektrooniliselt tegevuskavale.

2.3. Ohutegurid

Peatükis antakse liiki ohustavate tegurite täpne kirjeldus, kusjuures eristada tuleb kindlalt teada olevaid tegureid ja võimalikke tegureid (neid mille mõju pole konkreetselt uuritud/tõestatud, kuid arvatakse/eeldatakse negatiivse mõju esinemist). Iga ohuteguri juures tuleb selgitada kuidas on ohuteguri mõju hinnang (kriitiline, suure tähtsusega, keskmine, väike) saadud ning millel see tugineb. Nii tuleb näiteks kriitilise tähtsusega ohutegurite puhul selgitada mille põhjal on hinnatud liigi hävimine järgneva 20 aasta jooksul; suure tähtsusega ohuteguri puhul aga Eesti asurkonna vähenemine enam kui 20% ulatuses jne.

Juhul kui tegevuskavas määratletud ohuteguri(te) likvideerimine või nende ennetamine on realistlik, tuleb igale sellisele ohutegurile kavandada konkreetne kaitsekorralduslik meede/tegevus*.

Lisaks ohutegurite kirjeldamisele esitada need peatüki lõpus ka koondtabelina, kusjuures (andmete olemasolul) lisada tabelisse võrdluseks ka ohustatuse mujal (nt Läänemereriikides, Põhja-Euroopas, Euroopas vms; Tabel 3).

Tabel 3. Liigi ohutegurid ja nende mõju Eestis ja Euroopas.

Ohutegur	Mõju Eestis	Mõju Euroopas
ohuteguri nimetus	keskmine	kriitiline

Siiani on erinevates liigi kaitse tegevuskavades kasutatud ohutegurite olulisuse hindamisel erinevaid skaalasisid. Tegevuskavade ühtlustamiseks ning nende paremaks võrdlemiseks tuleks edaspidi kõigis tegevuskavades kasutada ohutegurite mõju hindamisel ühtset skaalat. Samas tuleb arvestada, et kui liigi teadaolevate leiukohtade arv on 30 või alla selle, tuleb ka keskmise tähtsusega ohutegurite kõrvaldamiseks või nende mõju vähendamiseks planeeritavad tegevused kavandada I prioriteedi tegevustena. Seda seetõttu, et nende liikide jaoks on ka alla 20 % populatsiooni vähenemine olulise tähtsusega.

- a. kriitilise tähtsusega ohutegur – võib 20 aasta jooksul viia liigi hävimisele Eestis;
- b. suure tähtsusega ohutegur – võib 20 aasta jooksul viia Eesti asurkonna kahanemisele enam kui 20% ulatuses;
- c. keskmise tähtsusega ohutegur – võib 20 aasta jooksul viia asurkonna kahanemisele, vähem kui 20% ulatuses, märkimisväärsel osal Eesti areaalist;
- d. väikese tähtsusega ohutegur – omab vaid lokaalset tähtsust, Eesti asurkonna kahanemine 20 aasta jooksul on väiksem kui 20%.

2.4. Kaitse eesmärgid

Selles peatükis sõnastatakse nii liigi lühiajalised kui pikaajalised kaitse eesmärgid. **Lähiaja kaitse eesmärgid** nähakse ette lähemaks viieks aastaks ning need kattuvad tegevuskava eelarve perioodiga. **Pikaajalised kaitse eesmärgid** esitatakse vähemalt lähemaks 15-ks aastaks. Kaitse eesmärgid sõnastatakse liigi tasandil ning esitatakse nende ökoloogilised põhjendused. Eesmärkide juures selgitatakse mida antud ajaperioodil tahetakse saavutada. Liigi kaitse lõppeesmärgiks on liigi soodsa seisundi saavutamine (vt. ptk 2.4.1) ja selle tagamine. Kaitse eesmärkide juures analüüsida ka liigi soodsa seisundi saavutamise võimalikkust Eestis ja välja tuua selle saavutamise eeldatav aeg, mille jooksul oleks liigi soodne seisund Eestis võimalik saavutada.

* meede – abinõu ohuteguri mõju vähendamiseks; tegevus – konkreetne tegevus ohuteguri mõju vähendamiseks/ohuteguri kõrvaldamiseks

Kaitse eesmärkide peatükis kirjutatakse lahti ka liigi ökoloogiast lähtuvad **leiukoha pindalalise kaardistamise põhimõtted**, mida saaks kasutada liigi leiuandmete Keskkonnaregistrisse kandmiseks. Lisaks esitatakse ka liigi **püsielupaiga moodustamise valiku ja piiritlemise ökoloogiliselt põhjendatud kriteeriumid**, kui need ei tulene Looduskaitseseaduse § 50 lg 2 toodust.

2.4.1. Liigi soodsa seisundi tagamise tingimused

Vastavalt looduskaitseseaduse § 3 lõikele 2 loetakse liigi seisund soodsaks, kui selle asurkonna arvukus näitab, et liik säilib kaugemas tulevikus oma looduslike elupaikade või kasvukohtade elujõulise koostisosana, kui liigi looduslik levila ei kahane ning liigi asurkondade pikaajaliseks säilimiseks on praegu ja tõenäoliselt ka edaspidi olemas piisavalt suur elupaik.

Liigi soodsa seisundi tagamine tuleb siduda liigi kaitse eesmärkidega, näidates kuidas lähiaja kaitse eesmärgid ja kuidas pikaajalised kaitse eesmärgid aitavad kaasa soodsa seisundi saavutamisele. Peatükis defineeritakse ja esitatakse (arvulised) kriteeriumid, mille alusel saab liigi seisundit soodsaks lugeda (nt säilinud kasvukohtade või leiukohtade arv, sigivate isendite/paaride arv, sigimisveekogude arv iga osaasurkonna kohta, asurkonna suurus vms). Lisada tuleb ka põhjendus, miks just see (need) kriteerium(id) on kõige otstarbekamad liigi soodsa seisundi hindamisel. Esitatakse loetelu liigi säilimiseks vajalikest ökoloogilistest tingimustest (koos põhjendustega), mida täitmata ei ole võimalik liigi soodsat seisundit saavutada või liigi pikaajalist säilimist tagada (siduda liigi ohutegurite peatükiga). Esitada kvantitatiivsed näitajad liigi pikaajaliseks säilimiseks.

2.5. Liigi soodsa seisundi saavutamiseks vajalikud meetmed, nende eelisjärjestus ja teostamise ajakava

Esmalt tuuakse välja kaitse korraldamise lähteprintsip, st viis, mille kaudu liigi kaitset edaspidi korraldada tuleb. Vastavalt liigi kaitsekorra eripärale valitakse, alljärgnevast loetelust välja kas üks või mitu põhimõttelist kaitse korraldamise printsipi, mis esitatakse koos lühipõhjendusega, näidates mida liigi seisundi parandamisel soovitakse saavutada:

- liigi kaitse alade kaitse kaudu;
- liigi kaitse sektoraalsete tegevuskavade (nt keskkonna-, transpordi-, energeetika vms tegevuskavad) kaudu ja/või üldplaneeringute raames, sh ennetavad meetmed;
- isendi kaitse kaudu;
- intensiivkaitse kaudu (liikide kaitse *ex situ*, taas- ja ümberasustamine; elupaikade kvaliteedi kunstlik tõstmine (sh tehispesade rajamine); lisaõõtmine jms). Lisada tuleks lühike selgitus, milliseid intensiivkaitse võtteid on tarvis ja milleks need vajalikud on, milline on plaanitavate intensiivkaitsevõtete eeldatav tulemus ning nende optimaalne kasutusaeg ja töömaht;
- liigi kaitsmine teiste liikide (katusliikide) kaitse kaudu (täpsustada, milliseid põhitingimusi see katusliik peaks "katma" (ei pea nimetama konkreetset liiki, kui seda ei teata).

Seejärel esitatakse kõik planeeritavad kaitsekorralduslikud meetmed ja tegevused koos nende lühikirjelduste (mida konkreetne tegevus endast kujutab) ja vajalikkuse põhjendustega (miks see tegevus vajalik on ning kuidas aitab kaitse eesmärgi saavutada). Tegevuste planeerimisel tuleb need jaotada vastavalt alljärgnevale ajaskaalale:

- tähtajatud tegevused koos nende lühikirjeldustega;
- lähema viieteistkümne aasta jooksul planeeritavad tegevused;
- lähema viie aasta jooksul planeeritavad tegevused.

Viimaste kohta esitatakse ka tööde eeldatavad mahud ja maksumused. Välja tuleb tuua kõik tegevused mille kaudu on võimalik liigi seisundit parandada ning pikemas perspektiivis ka liigi soodne seisund saavutada.

Tegevuste maksumuse juures tuleb näidata mida konkreetne hind sisaldab (näiteks: sõidukulused, kulused kameraal- ja välitöödele) ning kuidas see kujuneb (välja tuua sõidukilomeetri hind; töötunni hind; materjali maksumus, nt meetri hind jne), et oleks võimalik aru saada kuidas tööde ja tegevuste üldmaksumused saadakse.

Kuna kaitsekorralduslikud tööd on sageli liigispetsiifilised siis oleneb nende planeerimine konkreetsest liigist. Seega tuleb iga liigi juures vajalikud kaitsekorralduslikud tegevused põhjalikult läbi mõelda. Järgnevalt on näitena toodud erinevaid liigikaitse tegevusi, samas tuleb silmas pidada, et loetelu pole lõplik ning mõnede liikide jaoks olulisi tegevusi pole siin ära toodud: *elupaikade taastamine ja hooldamine ning nende kvaliteedi tõstmine* (nt võsa võtmine; roostiku eemaldamine; niitmine; karjatamine; karjaaedade rajamine; kariloomade ostmine; istanduste raadamine; veerežiimi taastamine/veetaseme tõstmine; kraavide sulgemine; veekogude taastamine/rajamine; kraavide loodusilmeliseks muutmine; karestike ja kivipuustete rajamine; tammide/paisude eemaldamine jne); *intensiivkaitse* (liikide kaitse *ex situ*; taas- ja ümberasustamine; sigimist toetavad ja sigimisedukust tõstvad tegevused; elupaikade kvaliteedi kunstlik tõstmine (sh tehispesade rajamine, röövloomade tõrje); lisasöötmine jms); *uute püsielupaikade moodustamine või olemasolevate kaitse tõhustamine*; *liigi kaitsestaatuse muutmine või soovitud kavandatavate piirangute kohta* (sh esitatakse muutmise või piirangute põhjendused); *avalikkuse teavitamine* (nt talgulaagrid; õppepäevad; koolitused; infomaterjalid jne); *liigikaitse rakendusuringud*; liigi inventuurid; *andmebaaside täiendamine liigi leviku- ja elupaigainfoga*; *liigiekspertide rahvusvaheline koostöö* (sh rahvusvaheliste konventsioonide täitmine) jne.

Iga tegevuse juurde tuleb lisada, kas tegemist on tähtajatu, tähtajalise, iga-aastase või teatud intervalliga (lisada intervalli pikkus) toimuva tegevusega. Tähtajalise tegevuse planeerimisel tuleb peale tähtaja saabumist lisada ka tegevuse tulemuslikkust hindav analüüs.

Kui liigi leiukohtade arv on alla 30-ne, tuleb kaitsekorralduslikud tegevused 5 aasta perspektiivis planeerida ja esitada alapõhiselt, sh Mapinfo või sellega ühilduva programmi kihina.

Tegevuskava on aluseks konkreetsetel kaitse- või hoiualadel planeeritavate liigikaitse tegevuste osas. Kui need tegevused on planeeritud juba konkreetse kaitse- või hoiuala kaitsekorralduskavas, siis tehakse tegevuskavas sellekohane viide. Juhul kui kaitse- või hoiualal paikneva leiukoha kaitsekorralduslikud tegevused ei ole konkreetse ala kaitsekorralduskavas planeeritud, kajastatakse need liigi tegevuskavas. Kui kaitsekorralduskavas planeeritud liigikaitse tegevused pole kooskõlas liigi kaitsega, tuleb

vajalikud tegevused liigi tegevuskavas ära tuua. Sealjuures tuleb pindalalised tegevused (nt niitmine, karjatamine, võsa võtmine, roo niitmine, jne) planeerida kaardipõhiselt.

Kui liigi leiukohti on üle 30-ne, tuleb liigi kaitse korraldamiseks määratleda kriteeriumid, mis lähtuvad liigi levikust, arvukusest ja ökoloogiast ning mille alusel valitakse välja need liigi leiukohad, kus on vaja elupaiku taastada ja neid aktiivselt säilitada ja/või rakendada intensiivkaitset. Nende alade kohta tuleb välja tuua liigikaitseks tegevused, sealjuures tuleb pindalalised tegevused planeerida kaardipõhiselt.

Juhul, kui tegemist on pool-looduslikel kooslustel eluneva liigiga, tuleb analüüsida hetkel hooldatavate alade pindala, nende ruumilist paiknemist ja hooldamise tulemuslikkust ning seada vajadusel uued konkreetsed eesmärgid olukorra parandamiseks.

Kui tegemist on loodus- või linnudirektiivi lisadesse kuuluva liigiga, tuleb käsitleda nende direktiivide aruandluse jaoks andmete kogumise metoodikat (parameetrid, seirata kogum, seiresamm, andmekogumise ja analüüsi meetodid) ning analüüsida kas kogutavad andmed laekuvad piisava usaldusväärsusega või on vaja seiret täiendada või selgitada kuidas andmed aruandluse jaoks saadakse.

Kui tegevuskavas määratletud ohuteguri(te) likvideerimine on realistlik, tuleb kaitsekorralduslike tegevuste planeerimisel jälgida, et tegevused oleksid suunatud ohutegurite mõju vähendamiseks või kõrvaldamiseks või ennetamiseks.

Kaitsekorralduslike tegevuste eelisjärjestamisel kasutatakse järgmist klassifikatsiooni:

I prioriteet – hädavajalik(ud) tegevus(ed), milleta lähiaja kaitse eesmärkide saavutamine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva(te) kindlalt teada olevate Eestis kriitilis(t)e ja suure tähtsusega ohuteguri(te) kõrvaldamisele suunatud tegevus ja kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamine olemasolevate andmete baasil;

II prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud pikaajaliste kaitse-eesmärkide saavutamisele, väärtuste säilimisele ja taastamisele, potentsiaalsete ning Eestis keskmise ja väikese tähtsusega ohutegurite kõrvaldamisele ja kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamisele koos selleks oluliste uuringute ja inventuuridega;

III prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus (sh uuring ja inventuur), mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele.

Kaitse tulemuslikkuse hindamine.

Iga liigi kaitse tegevuskava oluliseks osaks on tegevuste tulemuslikkuse hindamine. Tegevuskava tulemuslikkuse hindamist korraldab Keskkonnaamet ning see planeeritakse kavas eraldi tegevusena. Tegevuskava tulemuslikkuse hindamisel võetakse muuhulgas aluseks ka seireinfo. Liigi kaitse tulemuslikkust hinnatakse liigi seisundi järgi (elupaikade seisund,

arvukuse muutused, sigimisedukus, elujõulise populatsiooni säilimine jne) ning selleks sõnastatakse mõõdetavad väärtused, mille alusel saab kaitse tulemuslikkust hinnata (nt populatsiooni suurus ja/või arvukuse trend, leiukohtade arv, elupaikade seisund hooldatud elupaikade arv, sigivate isendite/paaride arv, sigimisveekogude arv vms). Aladel kus tehakse liigikaitse tegevusi on oluline fikseerida liigi seisund (algseis) enne kaitsekorralduslike tegevuste algust (tegevuskava rakendamist), millega saab tegevuste tulemuslikkust võrrelda. Kavas planeeritud praktilistele liigikaitse tegevustele (taastamis- või hooldamismeetmed st interventsioonidele) määratakse kriteeriumid ja meetodika nende tulemuslikkuse hindamiseks, võimalusel ühitades seda liigi seisundiseireks (riiklikuks seireks) kavandatavate tegevustega. Tegevuskava tulemuslikkuse hindamine toimub iga viieaastase eelarveperioodi lõpus. Tulemuslikkuse hindamisel tuleb analüüsida, kas tegevus aitas kaitse eesmärgi saavutamisele kaasa või mitte ning kui edukalt. Analüüs peab sisaldama ka hinnangut tehtud kulutuste ja saavutatud tulemuste suhtes. Tegevuskava tulemuslikkuse hindamise alusel otsustatakse liigi kaitsekorralduslike tegevuste edasise jätkamise vajadus ning planeeritakse konkreetsed tegevused järgmiseks viieaastaseks eelarveperioodiks (koostatakse jätkukava).

2.6. Eelarve

Liigi tegevuskava eelarve koostatakse viieaastaseks perioodiks ning esitatakse tegevuste ja aastate lõikes, kasutades tabelite 4 ja 5 formaate. Tabeli 4 täitmisel tuleb arvestada, et tegevuskavas ettenähtud tegevuste/meetmete võimalikeks korraldajateks on enamasti Keskkonnaamet (KKA), Keskkonnaministeerium (KKM) ja/või Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK). Korraldaja määratakse koostöös KKA-ga.

Tegevuskava pikaajalised tegevused esitatakse koos prioriteetide ja planeeritava läbiviimise ajaga tabelis 6.

Riiklikus seireprogrammis olevaid töid liigi kaitse tegevuskava eelarves ei kajastata. Kui tegevuskavas on liigikaitse tegevusi, millel on rahastus olemas nt liigikaitse projektidest, teadusgrantidest, jms tähistatakse vastavad summad tabelis tärniga.

Tabel 4. Liigikaitse tegevused ja nende maksumus (esitada sadades eurodes)

Tegevus	Prioriteet	Võimalik korraldaja	I aasta	II aasta	III aasta	IV aasta	V aasta	Kokku
Kokku								

Tabel 5. Tegevuste maksumused prioriteetide lõikes

Prioriteet	I aasta	II aasta	III aasta	IV aasta	V aasta	Kokku
I						
II						
III						
Kokku						

Tabel 6. Pikaajalised liigikaitse tegevused, nende prioriteetsus ja planeeritav elluviimine

Tegevus	Prioriteet	Planeeritav läbiviimine (aastad)
---------	------------	----------------------------------

3. KASUTATUD PÕHIALLIKATE LOEND

Tegevuskava koostamisel kasutatud kirjanduse ja teiste allikate (sh. avaldamata andmete) loend esitada alfabeetilises järjestuses.

4. LISAD

Elektrooniliselt tuleb tegevuskavale lisada tabel Keskkonnaregistrisse seni kandmata liigi leiukohaandmetega. Internetiaadress tabeli formaadi allalaadimiseks on esitatud juhendmaterjali ptk 2.2.2 ja 2.2.4.

Liikide puhul, kelle teadaolevate leiukohtade arv on 30 või alla selle (kui teadaolevate leiukohtade arv on üle 30, valitakse välja leiukohad, kus on vaja elupaiku taastada ja neid aktiivselt säilitada ja/või rakendada intensiivkaitset), tuleb lisas esitada elektrooniliselt elupaikade/kasvukohtadeinfo pdf või jpg failina ja MapInfo või sellega ühilduva kaardikihina. Kaardile ja kaardikihile peab olema märgitud ka elupaikade hooldamise ja taastamisega seotud tegevuste ulatus ning läbiviimise etapilisus. Juhul kui tegemist on I või II kaitsekategooriasse kuuluva liigiga, siis täpseid asukohakaarte koos tegevuskavaga Keskkonnaministeeriumi kodulehele üles ei panda.